

Crkveno-glazbena djelatnost Stanislava Prepreka u petrovaradinskoj župi sv. Roka

Đuro Rajković, Petrovaradin

(nastavak 4.)

Ovaj nastavak Preprekove crkveno-glazbene djelatnosti izuzetno svjedoči o djelovanju na podizanju razine poimanja prave crkvene glazbe. Preprek je često puta znao kazati: »Nekada je život bio liturgija, a liturgija je bila život«. Naj snažnije prožimanje liturgije i života zbivalo se u vrijeme ranog kršćanstva. Tada je i nastalo neraskidivo jedinstvo svete liturgije s njezinom nerazdvojnjom pratilicom glazbom. U crkvenom pjevanju prvih kršćana, koje zovemo koralnim pjevanjem, postignut je najsavršeniji odnos liturgijskih riječi i melodija usmjerenih k opstanku u Bogu. Težeci nepokolebljivo konceptu zajedničke sreće u drugom svijetu koralno je pjevanje lišeno glazbene metrike što mu daje kosmičko, dakle, izvanzemaljsko obilježje i sakralnu kakvoću. Zbog ovih svojstava koralno pjevanje je najoriginalnija glazba čovječanstva. Vremenom se crkvena glazba manje ili više udaljavala od liturgijskih riječi pa je u 19. stoljeću došlo i do njezinog propadanja. Međutim, cecilijanski pokret zaustavio je u najvećoj mjeri to propadanje i ponovno vratio crkvenoj glazbi njeno dostojanstvo.

Među našim crkvenim glazbenicima, cecilijancima, sasvim iznimno mjesto u borbi za pravu crkvenu glazbu pripada uvaženom i dičnom skladatelju Stanislavu Prepreku. On se i riječju i perom, a najviše praktičnim radom moćno suprotstavio svim škodljivim pojavama na tom području. Sjetimo se samo njegova doprinosa našem prvom liturgijskom sastanku održanom u Hvaru 1936.

Temelji Preprekovu sjajnom poznavanju liturgije i crkvene glazbe leže bez sumnje u njegovoj kršćanskoj i glazbenoj obitelji. Na njega je osobito utjecao otac Matej, nekadašnji orguljaš Ilije Okrugića — Srijemca. O ovom zanimljivom starini pisat ću prvom prigodom na stranicama ovoga časopisa, jer je to doista zaslužio. Preprekov dalji razvitak na crkveno-glazbenom polju uglavnom je već poznat.

Vrhunsko znanje o crkvenoj glazbi prenosio je Preprek na mnoge pa tako i na Petrovaradince. Međutim, Petrovaradinci, u osnovi vrlo konzervativni, jako su se opirali njegovu promicanju crkvene glazbe. Zato kod njih i nije mogao uspjeti do kraja na tom planu, ali je ipak svojim 10-godišnjim orguljaškim radom u njihovoj sredini snažno prodrmao temelje njihova uvjerenja i umišljenosti. Preprekov crkveno-glazbeni rad postao je tako prekretnicom u crkvenoj glazbi Petrovaradina. Međutim, čak i svoj djelomičan uspjeh morao je platiti otkazom orguljaške službe nakon sramne hajke izvedene protiv njega, koja je okončana orguljaškim sporom 1937. O ovom gnusnom događaju izvjestit ću kad tad čitateljstvo ovoga časopisa, jer me na taj korak neodoljivo sili moja savjest.

Pred nama je, dakle, Preprekov izvrstan referat s naslovom »Kako unaprijediti naše crkveno pjevanje?« Doista suštinsko pitanje najosjetljivije strane liturgije. Mislim da nitko kod nas nije uspio sastaviti tako jezgrovit i jasan izvještaj o ovom pitanju. Predavanje je napisano 10. X. 1934. za jednu svećeničku

koronu petrovaradinskog dekanata na kojoj ga je pročitao osobno autor. Ono vrvi pronicljivim zapažanjima i mislima. Istinitost i svježina njegovih redaka suvremeni su i danas. Nek nas potiče na iznalaženje još boljih i praktičnijih rješenja u promicanju prave crkvene glazbe našeg podneblja i vremena.

KAKO UNAPRIJEDITI NAŠE CRKVENO PJEVANJE?

I

Da naš narod voli pjevati, poznata je stvar. Tako isto rado pjeva i u crkvi. Pa baš zato što rado pjeva, primao je pjesme sa svih strana bez izbiranja (krivnja je to onih orguljaša oko polovice prošlog stoljeća) tako da danas imamo mnogo crkvenih pjesama, ali je među njima malo naših.

To je i bilo povodom osnutka Cecilijina društva u Zagrebu, koje se pobrinulo da se naše stare hrvatske crkvene pjesme otmu stoljetnom zaboravu i po mogućnosti opet ožive u našoj crkvi. Pronađene su naše stare pjesmarice kao *Cithara octochorda*, *Pavlińska*, *Vejkovičeva* i *Georgiceova*, koje su nam te pjesme sačuvala (poneke su još životarile u kojem kraju, no, vrlo mali broj). Sve te stare hrvatske crkvene pjesme potječu iz onog nepresušnog izvora iz kojeg su crpli i drugi narodi, a to je koral.

Akciju Cecilijina društva, da te pjesme opet vrati narodu, pomglo je bogoslovsko društvo »Vijenac« izdajući »Hrvatsku crkvenu pjesmaricu« u 2 (zapravo 3) izdanja. U tim pjesmaricama nalaze se pjesme iz glazbenih priloga »Sv. Cecilije«, časopisa, što ga izdaje Cecilijino društvo u Zagrebu. To su harmonizacije tih naših *hrvatskih koral*a (kako nazvaše te stare pjesme) kao i umjetne pjesme naših crkvenih skladatelja (kojima su pri skladanju bili uzorom upravo ti »hrvatski koral«).

Međutim, cijeli taj rad Cecilijina društva i »Vijenca« nije u danas donio pravih plodova. Krive su tome naše nesređene prilike u pogledu crkvenog pjevanja i orguljanja. No, o tome kasnije.

Ovih dana izišlo je konačno iz štampe važno i prevažno djelo za našu crkvenu glazbu: *Kantual*. U njemu se uglavnom nalaze sve naše stare hrvatske crkvene pjesme, koje su bile i u dosadašnjim »Vijenčevim« pjesmaricama, mnoge umjetne pjesme sposobne da postanu narodnima, a zastupan je u lijepom opsegu i koral, kao i svi važniji obredi i ophodi.

Pa sada kad imamo tu knjigu, doista postaje aktualno pitanje: Kako unaprijediti naše crkveno pjevanje.

Pokušat ću ukratko ocrtati kako bi se to moglo provesti u pojedinim župama, a sve s obzirom na sadašnje stanje. Govorit ću ponajprije o župama s orguljašima, koji poznaju note i znaju po njima svirati, zatim o župama s orguljašima koji sviraju »napamet« a ne poznaju note i naposljetku o takvim župama koje nemaju orguljaša (a možda ni orgulja).

Ponajprije valja istaći: *Svaka župa, bez obzira da li ima ili nema orguljaša, treba da nabavi taj novi kantual, ako ga već nije nabavila u pretplati.* Sada mu je cijena, izvan pretplate, 250 dinara (drugačije se više ne može dobiti). Ona župa, koja ga nikako neće nabaviti, isključuje tim negativnim aktom sebe i svoje crkveno pjevanje iz svake diskusije o bilo kakvom napretku. Značenje toga kantuala najbolje je ocijenila zagrebačka nadbiskupija izdajući *naređenje* da svaka župa mora nabaviti taj kantual na račun crkvene blagajne. Da li je još koja dijeceza to učinila, nije mi poznato, ali da je to svaka bezuvjetno trebala da učini, izvan svake je sumnje. Međutim, za takvu stvar ni sada još nije kasno.

Isto je tako važno da narod i djeca nabave pjesmaricu u kojoj će biti tekstovi svih pjesama što su u novom kantualu. To je pjesmarica »*Andeosko cvijeće*«, a stoji neuvezana 8, a uvezana 11 dinara. Naručuje se, kao i kantual, kod bogoslovskog društva »*Vijenac*« u Zagrebu.

A sad na samu stvar.

1. *Župa s orguljašem, koji zna note.* Župnik će ga pozvati, dati mu novi kantual na upotrebu i na lijep način ga prinukati da pomalo vježba po koju novu pjesmu pa da onda započne učiti i djecu. Oglasit će sve to narodu i ujedno ga pozvati da si nabavi pjesmarice »*Andeosko cvijeće*«; nek se prijave u župnom uredu i donesu novac, a on će pjesmarice naručiti. Djeca će zatim naučenu pjesmu pjevati bilo na misi ili večernji, a narod će ih s pjesmaricom u ruci malo po malo slijediti. Tako bi se uvodila jedna po jedna nova pjesma iz kantuala pomalo i postupno, ne ukidajući odjednom dotadašnje pjevanje pa ma kakvo ono bilo.

U ovu grupu spadaju i one župe, koje ne samo da imaju dobre orguljaše, nego dapače vrlo spremne i stručne glazbenike, koji vrše orguljašku dužnost, ali za pravu crkvenu pjesmu nemaju pravog razumijevanja. I ovdje će biti potrebno posredovanje župnika, da takvog orguljaša privoli na upotrebu novog kantuala i na postepeno uvođenje novih pjesama.

U gradovima će dobro poslužiti razni crkveni zborovi kao i razna katolička udruženja (kongregacije i slično).

2. *Župa s orguljašem, koji ne zna note.* Ovdje je situacija već teža, ali s nešto dobre volje i tu se može napredovati. Župnik će nastojati nagovoriti orguljaša da uči note. Tu će biti od velike važnosti ako se župnik nešto razumije u glazbu. Ako orguljaš nema harmonij (koji mu za vježbu bezuvjetno treba) treba ga nagovoriti da ga nabavi ili neka ga nabavi sama župa (harmonij se lako dobija na otplatu ili već kakav upotrebljavani). Zatim se može s radom nastaviti kao u prvoj grupi. Znam primjer iz Slavonije, gdje je jedan kovač, na nagovor i poticaj župnika, danju kovao, a noću učio svirati i za nekoliko mjeseci postao dobar orguljaš.

3. *Župa bez orguljaša.* Ovdje župnik također treba biti donekle glazben i da ga zanima crkveno pjevanje. »*Glazben*« ne znači da mora biti potpuno vješt orguljanju ili sviranju ma kojeg drugog glazbala. Ne. Dovoljno je da ima opću teorijsku spremu, da poznaje note i da lake melodije (a takve su sve u našim crkvenim, starim hrvatskim i umjetnim pjesmama) zna pjevati. S takvim znanjem mogao bi, recimo, poslije večernje vježbati djecu ili djevojke ili sve zajedno u misnim odgovorima i učiti ih po koju novu pjesmu. Znam nekoliko župa gdje nije bilo orguljaša (dapače ni orgulja, a niti harmonija) pa ipak je cijela crkva pjevala: djevojke su odgovarale i vodile pjesmu.

A župa koja nema ni orguljaša ni orgulja, a niti muzikalnog župnika, može ipak nešto učiniti za našu crkvenu pjesmu i njezin napredak: kupiti po moguć-

nosti kantual i spremiti ga u župsku knjižnicu. Ako tu proleži i 50 godina nedirnut i konačno strune, njegova je pretplata pomogla jedan veliki pothvat, koji je na drugim mjestima donio ploda, a za koji je bilo potrebno mnogo materijalnih sredstava.

Konačno, ako župnik u svojoj župi ima kojeg darovitog mladića, koji voli glazbu i rado bi je učio, treba da mu to omogući. Prigode će same pokazati što i kako. Zatim, ako u župi ima koji glazben učitelj, a ne svira orgulje, župnik treba da nastoji da učitelj nauči barem djecu po koju novu pjesmu i tako pomogne orguljašu. Da je ovdje potreban prijateljski sporazum i dobra taktika, može svatko sam uvidjeti.

Evo, to su ukratko nabačene misli i nacrti, kako bi se moglo napredovati i u današnjim prilikama. Sve što je ovdje navedeno nije izmišljeno, nego su to stvarni slučajevi, koji pokazuju mogućnost generalizacije pod istim ili sličnim okolnostima.

II

A sad želim iznijeti one uzroke, koji i kraj 30-godišnjeg opstanka Cecilijina društva često nisu dopuštali niti najmanji napredak.

Prvi uzrok je taj što se naš svećenički podmladak ne obrazuje dovoljno u crkvenoj glazbi. (Ovdje imam najviše pred očima našu đakovačku biskupiju). Crkvena glazba je sastavni dio bogoslužja. Svaki svećenik bi trebalo da to pjevanje, taj važni dio liturgijskih čina, dobro poznaje, pa da ga zna i dobro pjevati. To je pjevanje gregorijanskog koral, a onda dolazi klasična zborna glazba i konačno naša stara hrvatska crkvena pjesma. Žalosna je činjenica da svećenici, kad izlaze iz sjemeništa, ne razumiju one jednostavne i lake koralne note u misalu, niti znaju po njima pjevati, nego jedino nauče napamet par intonacija (i to u većini slučajeva krivo).

U našoj đakovačkoj katedrali ne pjeva se mnogo. Ne pjevaju se niti druge prigodne mise, niti naše stare hrvatske crkvene pjesme, niti koralni propriji (ovi se uopće nikada ne pjevaju), a niti ordinarij, što je svakako unikum za jednu katedralu. A zašto? Zato što se u sjemeništu koral uči površno kao i cijela glazbena pouka i zato što sama katedrala nema pravog regensachori. Taj slučaj postaje upravo drastičan, kad se zna, da u Đakovu ima jedan profesor sjemeništa sa stručnom glazbenom spremom, koji bi mogao i jedan i drugi posao obavljati s velikim uspjehom. Zašto da samo iz zagrebačkog sjemeništa izlaze svećenici, koji poznaju koral, vole ga i znaju ga pjevati, koji poznaju našu staru crkvenu pjesmu itd, dok iz našeg đakovačkog sjemeništa izlaze svećenici, koji ne samo da nisu učili i pjevali koral koliko bi trebalo, nego uopće nisu čuli niti jednu cijelu koralnu misu sa svim promjenljivim i nepromjenljivim dijelovima? Zašto da sadašnje generacije svećenika ne dobiju onu glazbenu izobrazbu, koja im je upravo u današnje vrijeme tako potrebna, a koju naše starije generacije nisu niti mogle dobiti, kad se to tako reći može učiniti jednim potezom?

Drugi je uzrok što nemamo orguljaških škola kao što ih imaju npr. Slovenci. Mnogo se govorilo, pisalo i predlagao kako da se i kod nas osnuju takve škole, ali do ostvarenja nije nikada došlo. Dok se u našim preparandijama još učilo orguljanje, bilo je donekle dobro, ali otkada toga nema, orguljaške prilike postaju sve gore. S orguljaškim tečajevima, koji bi se držali periodički, ne bi bilo mnogo pomoženo. Potrebne su upravo škole, koje bi trajale dvije do tri godine, tako da orguljaš, koji ih završi, postane doista pravi orguljaš.

Treći je uzrok što se u školama ne uči crkveno pjevanje po nekom planu i to obvezno, kako se to čini kod pravoslavnih. Ako neki učitelj ili neka učiteljica i uče djecu po koju crkvenu pjesmu (najčešće po svom osobnom ukusu), pjevanje takvih pjesama, na žalost, ne možemo ubrajati u neko napredovanje crkvene

pjesme. U školi bi trebalo da je za katoličku djecu obvezno pjevanje nekih koralnih napjeva (ponajprije odgovora) i starih hrvatskih crkvenih pjesama s točnim programom za svaki razred. Na višerazrednoj školi mogli bi preuzeti pjevanje jedan ili dva učitelja što bi ovisilo o veličini škole.

To bi uglavnom bili uzroci. Ovdje je najlakše provesti uklanjanje prvog uzroka, a zatim bi se moglo i bez programa dosta toga učiniti u osnovnoj školi. Tako bi se i odozgo i odozdo polako primicali pravom crkvenom pjevanju. A s vremenom će se već naći neki modus za rješenje starog problema: osnivanje orguljaških škola, njihovo uzdržavanje, kao i orguljaške plaće. Ovo zadnje je doista težak problem na nekim mjestima. No, zato orguljaš koji, recimo, završi orguljašku školu treba da ima još koje zanimanje, npr. u općini, da orguljaška plaća ne bude toliko na teret crkvi. Tako je otprilike riješeno orguljaško pitanje u Sloveniji.

III

Završit ću ovaj letimičan prikaz još s par riječi o liturgijskom pjevanju i o koralu.

Liturgijsko pjevanje odnosi se na tekst, a koral na melodiju. Liturgijsko pjevanje ne mora biti koralno. Propriji se, npr. mogu recitirati ili pjevati u kojem psalmovom tonu ili kao skladani motet. Ordinarij također može biti pjevan kao skladana melodija ili kao višeglasni ili polifoni zbor. Sve se to isto može učiniti i na hrvatskom jeziku da narodu bude razumljivo u prelaznoj fazi. U nekim krajevima uvode liturgijsko pjevanje s lako shvatljivim melodijama i na narodnom jeziku samo da se postigne liturgijsko sudjelovanje naroda i kod mise i kod obreda i ophoda.

Koral je najviši stupanj liturgijskog pjevanja. On sadrži u sebi i liturgijski tekst i autentičnu melodiju gregorijanskog pjevanja, koje je jedino pravo i tako da reknem službeno crkveno pjevanje. Koral se može postepeno uvoditi počevši od misnih odgovora i drugih, lakših, koralnih napjeva. To pjevanje bi svakom svećeniku trebalo biti onaj ideal, za kojim treba da teži, makar ga i ne mogao uvijek dostići.

Kao uvod u liturgijsko pjevanje može poslužiti naš hrvatski misal u prijevodu, dr. Kniewalda i razne povijesti u crkvi, kojima bi se narodu protumačili dijelovi mise, s osobitim obzirom na promjenljive dijelove, koji su obično u vezi s poslanicom, evanđeljem, molitvom na veće blagdane i prefacijom.

Ovaj mali dodatak o liturgijskom pjevanju i koralu bio bi mali nacrt za rad u takvim župama gdje je inače pjevanje lijepo razvijeno. Dakle, to bi za naše prilike bio rad sekundarnog značaja, rad posebne ljubavi, volje i spremne.

I tako sam se primakao kraju. Mnogo toga moglo bi se još reći o unapređenju našeg crkvenog pjevanja: ući u detalje rada, prikazati razne okolnosti, razviti neke postupne programe za te razne okolnosti, no, to bi već prešlo opseg jednog kratkog nacrta, a i promašilo bi glavnu svrhu. Jer ovdje je važno dati poticaj za rad, pokazati put, a tko s radom počne vidjet će ubrzo i sam kojim mu putem valja ići.

Naše crkveno pjevanje bilo je do sada dosta zanemarivano. Puštali smo ga obično da ide svojim sadašnjim tijekom u svojim stoljetnim kolotečinama. Naš novi crkveni kantual i pjesmarica za narod »Anđeosko cvijeće« neka nam budu znakom da treba jednom učiniti i korak naprijed. Neka nas te lijepe i praktične knjige potaknu na rad, neka nam daju volju i ustrajnost u radu. Ta one su kao onaj plod što je urodio krasan i rumen pa kao da veli: »ne treba vam ništa drugo, nego samo pružite ruke i uzberite me«.

Taj rad na unapređenju crkvenog pjevanja, bio on direktan ili indirektan, s ovakvim pomagalima (kantualom i pjesmaricom), donijet će, nadajmo se, onaj željeni rezultat makar u maloj mjeri, koji je do sada, kroz ovaj dugi niz godina, sasvim izostajao. Tako će biti ostvarene one lijepe zamisli Apostolske konstitucije našeg sadašnjeg pape Pija XI kao i sve one temeljne misli što ih je u svom glasovitom *Motu proprio* izložio papa Pijo X, veliki reformator crkvene glazbe i koralu. Na radu oko preporoda i obnove naše crkvene glazbe neka njegovo geslo postane i našim geslom: *Obnovimo sve u Kristu!*

»FOND SV. CECILIJE«

U »Fond Sv. Cecilije« uplatili su:

Mons. Lovro Cindori, župnik i upravitelj Svetišta MB. Bistričke 30.000 din
 Preč. g. Ivan Špoljar, župnik u Gornjoj Stubici, 2.000 din
 Župni ured Kraljeva Sutjeska 1.150 din
 Preč. g. Stjepan Bakran, župnik u Sv. Klari, 2.000 din
 Preč. g. Stjepan Kušević, župnik u Sv. Martinu okićkom 3.000 din
 Preč. g. Ivan Levak, župnik u Savici-Šanci, Zagreb, 2.500 din
 Preč. g. Ivan Žufika, župnik u Križevcima, 5.000 din
 O. Mile Ćirko, Makarska, 3.000 din
 Preč. g. Stjepan Krklec, župnik u Desincu Gornjem, 1.000 din
 Preč. g. Dragutin Mostečak, župnik u Brckovljanima, 5.000 din
 Preč. g. Stjepan Čadoić, župnik u Novom Virju, 2.000 din
 Preč. g. Ante Ivančić, župnik u Šipovači, 5.000 din
 Preč. g. Slavko Dubovečak, župnik u Rozgi, 2.000 din
 Vlač. g. Tomislav Novosel, kapelan u Jastrebarskom, 5.000 din

O. Alojzije Duvnjak, Hrvatska katolička misija u Freiburgu, 2.000 din
 Vlač. g. Ivan Hrastović, kapelan u Sv. Nedjelji, 2.000 din
 Preč. g. Srećko Majić, župnik u Studencima, 2.000 din
 O. Pero Kinderić, Trsat, 5.000 din
 Preč. g. Stjepan Vuglovečki, župnik u Mihovljanu, 2.000 din
 O. Mario Šikić, Dubrovnik, 2.000 din
 Preč. g. Ladislav Sente, župnik u Lukaču, 5.000 din
 Preč. g. Alojzije Večković, župnik u Novom Selu, 2.000 din
 Preč. g. Josip Ćorić, župnik u Ivanićgradu, 1.000 din
 Preč. g. Antun Motočić, župnik u Rakovcu Vrbovečkom, 2.000 din
 Preč. g. Blaž Horvat, župnik u Sv. Jurju u Trnju, 20.000 din
 Preč. g. Antun Hobljaj, župnik u Prelogu, 11.000 din
 Mons. Vladimir Stanković, ravnatelj dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, 280.000 din
 Vlač. g. Eugen Kroppek, kapelan u Stenjevcu, 7.600 din.